

บ้านควนกุฎ

ความสุขที่ร่วมกันออกแบบ

วิถีชีวิตที่งดงามของชาวบ้านบ้านควนกุฎ ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ยังอยู่ในความทรงจำของผู้ใหญ่สมศักดิ์ ทองใส ผู้ใหญ่บ้านนักพัฒนา รางวัลแทนทองคำปี 2550 และคนดีศรีเมืองลุงปี 2553 อยู่เสมอมา และเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ทำให้เขาอยากสร้างชุมชนเล็กๆแห่งนี้ให้มีความสุข ผู้คนใช้ชีวิตอย่างมีคุณธรรม เหมือนครั้งอดีต

แรงบันดาลใจจากชีวิตในวันเก่าของผู้ใหญ่สมศักดิ์ ที่อยากจะเห็นคนในชุมชนใช้ชีวิตอย่างพอเพียง มีความเอื้อเพื่อแบ่งปัน ไม่ตกอยู่ภายใต้ค่านิยมของสังคมทุนนิยมจะเป็นจริงได้ไหม เราลัดเลาะไปหาคำตอบยังบ้านควนกุฎ แดนดินถิ่นสะท้อนกันเลย

ผู้นำที่ต้อง “ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”

ก่อนหน้าที่บ้านควนกุฎจะเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมกับศูนย์คุณธรรม ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งมาแต่เดิม จากการที่มีผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ มีความคิดอ่านก้าวไกล เมื่อสนใจสิ่งใดก็จะลงมือทำด้วยตัวเอง ลองผิดลองถูก ฝ่าวงล้อมของความไม่เชื่อมั่นของลูกบ้าน จนสามารถพูดได้ว่า เคล็ดลับความสำเร็จที่สำคัญของการริเริ่มทำเรื่องใหม่ๆ คือ “การทำให้ดู อยู่ให้เห็น” นั่นเอง

ความจริงแล้ว ผู้ใหญ่สมศักดิ์ก็เหมือนลูกหลานชาวบ้านทั่วไป ที่พ่อแม่แบ่งมรดกเป็นที่ดิน 4 ไร่ไว้ให้ทำกิน นอกจากสร้างบ้านในที่ดินผืนนี้แล้ว เขาก็ใช้ผืนดินที่เหลือทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว แต่จุดเปลี่ยนสำคัญก็เกิดขึ้น เมื่อมีโอกาสรับรู้

“สมัยก่อนเราอยู่กันแบบพี่น้องถ้อยทีถ้อยอาศัย มีงานศพงานแต่งงานเราก็ไปช่วยกัน ไม่ได้ช่วยแรงอย่างเดียว มีข้าวสารเราก็ใส่หม้อไปช่วยงาน มีมะพร้าวเราก็หิ้วไปให้แม่ครัวทำแกง หลังจากนั้นก็ต้องมีใครมาบอกว่าต้องทำอะไร ใครถนัดผ้าพันเค็ดพริก ปอกหอมกระเทียม ตำเครื่องแกง ล้างถ้วยล้างชามก็ปลีกตัวไปทำตามความถนัดของตัวเอง โดยที่เจ้าภาพไม่ต้องจ้างไม่ต้องใช้เงิน แต่ปัจจุบันนี้ภาพแบบนี้กำลังหายไป ผมจึงอยากเห็นสังคมที่มีความสุขแบบนี้กลับมาอีกครั้ง”

รับฟังเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจาก
ทางราชการ

“ได้ยินเขาคุยกันในหน่วยงานราชการ
เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แต่คนที่พูดเรื่องนี้
ไม่ได้ลงมือทำ เราไม่มีตัวอย่างของคนที่ทำจริง
ผมเองก็คิดว่า ถ้าเราจะเริ่มทำอะไรใหม่ๆ
คงต้องใช้เงินทุน จึงพับความคิดนี้ไป จนวัน
หนึ่งได้อ่านหนังสือ แล้วพบพระบรมราโชวาท
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9
ที่ตรัสว่า

‘การทำงานอย่าหนีบเอาความ
ขาดแคลนเป็นข้ออ้าง จงทำงานท่ามกลาง

**ความขาดแคลนให้บรรลุผล ทำด้วยความ
เต็มใจและซื่อสัตย์’**

เป็นข้อความที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของ
ผมก็ว่าได้ ทำให้มีแรงฮึดกล้าที่จะลุกขึ้นมาทำ
สิ่งใหม่ๆ ไปศึกษาดูงานเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
แล้วนำมาทำที่บ้านด้วยการปรับที่นา 2 ไร่ไว้
ทำนา ทำบ่อขนาดเล็ก 2 บ่อ ขอบบ่อปลูก
มะม่วง มะนาว มะพร้าว ไม้ ช่างๆ บ่อทำ
คอกหมู คอกเป็ด คอกวัว ทำโรงเรียนปศุ
หมักชีวภาพ”

เมื่อลงมือทำงานอย่างจริงจัง ไม่รอคอย
ความช่วยเหลือ และไม่นำความขาดแคลนมา
เป็นเงื่อนไข ที่สุดผู้ใหญ่สมศักดิ์ก็กับที่ดินแค่ 4 ไร่
ก็กลายเป็นตัวอย่างของการใช้ชีวิตแบบ
เศรษฐกิจพอเพียงที่ทำให้ลูกบ้านหันกลับมา
เรียนรู้ดูงานและนำไปทำที่บ้านของตัวเอง
ได้อย่างมั่นใจ ที่สำคัญทำให้คนในชุมชนเกิด
ความหวังที่จะทำสิ่งดีๆ ตามมาอีกด้วย

เมื่อเชื่อมั่น ความร่วมมือก็ตามมา

อาจกล่าวได้ว่าอุปสรรคในการทำงาน
ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ใหญ่
สมศักดิ์ คือ ความเชื่อมั่น ทั้งความเชื่อมั่นใน
ตนเองเมื่อลงมือทำครั้งแรก และความเชื่อมั่น
ของชาวบ้านที่มีต่อตัวของเขา แต่เมื่อลงมือ
ทำจนสำเร็จ ความเชื่อมั่นทั้งต่อตัวเองและ
ของชาวบ้านก็กลับมา ดังนั้นการที่จะชวน
ชาวบ้านมาร่วมกันสร้างความพอเพียงด้วยวิถี
เกษตรอินทรีย์ ไม่ใช่สารเคมีหรือยาฆ่าแมลง
จึงมีความเป็นไปได้

“การจะทำเกษตรอินทรีย์ที่ไม่ใช้
ยาฆ่าแมลงต้องทำด้วยกันทั้งชุมชน ไม่ใช่คนใด
คนหนึ่งทำ จึงต้องเอามติเรื่องสังคมมาแก้ด้วย
วิธีการของผมคือ ชวนคนทั้งชุมชนมาร่วมทำ

โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนทั้งชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีความรู้ ปรับทัศนคติ เพิ่มทักษะ เพื่อเป้าหมายให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จากใช้ยา ใช้สารเคมี มาทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง

เรามีเป้าหมายใหญ่ร่วมกันคือ การเป็นชุมชนเกษตรยั่งยืน เราสร้างความยั่งยืนในสิ่งที่ทำด้วยการคิดทำไปในแนวทางที่ถูก ถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ให้แกกัน ส่งต่อความรู้ไปสู่คนรุ่นลูกหลาน ผมเชื่อมั่นว่าการเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ในทุกด้าน คือหัวใจของการพัฒนา โดยชุมชนจะต้องมีแผนพัฒนาชุมชน มีกิจกรรมที่เป็นแนวทางแก้ปัญหาที่หลากหลาย ตามความต้องการของชุมชน”

ผู้ใหญ่สมศักดิ์ยังได้อธิบายขยายความกับชาวบ้านอีกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ไม่ใช่การทำเกษตรอินทรีย์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการใช้ชีวิตที่ไม่ประมาทในการใช้จ่าย การมีกินมีใช้ไม่เป็นหนี้ อีกด้วย นี่จึงนำไปสู่การวางแผนในระดับครอบครัวต่อไป

เริ่มแก้ที่หนี้สิน...แล้วยังแก้ได้อีกหลายเรื่อง

วิธีการแก้ปัญหาหนี้สินของชาวบ้าน ซึ่งมีแทบทุกครัวเรือนในตอนนั้น คือ ตั้งเป้าหมาย และรวมกลุ่มพูดคุย ทำความเข้าใจ และเก็บข้อมูลของครัวเรือนมาวิเคราะห์ทั้งรายรับ รายจ่าย หนี้สิน แล้วนำมาร่วมกันออกแบบการเก็บออม

เริ่มจากการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือน แล้วนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงสาเหตุของการเป็นหนี้ ชี้ให้เห็นปัญหา รู้ตัวของเงิน แล้วทำให้ชาวบ้านอยากแก้ปัญหาหนี้ด้วยตัวเอง พร้อมเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญ มาช่วยกันชี้แนะแนวทาง

เมื่อได้แนวทางแล้ว ก็ให้ความรู้กับชุมชนด้วยการพูดคุยที่หอกระจายข่าว ใช้เสียงตามสายเป็นกระบอกเสียงเพื่อให้ชาวบ้านมีความเข้าใจตรงกัน พร้อมทั้งจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การจัดทำแผนระดับครอบครัว แผนระดับชุมชน และแผนระดับเครือข่ายองค์กร และนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

สำหรับแผนระดับครอบครัว มีการลดรายจ่าย ด้วยการปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลา เลี้ยงหมู ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ทำนํ้ายาล้างจาน สบู่ไว้ใช้เอง มีการเพิ่มรายได้ด้วยการทำไข่เค็ม สมุนไพร ด้านการออม คนในชุมชนสามารถสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของหมู่บ้าน เป็นการออมของตนเองและครอบครัวคนละ 30-2,000 บาทต่อเดือน มีเป้าหมายเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้สมาชิก และนำไปสู่การสร้างสวัสดิการให้คนในชุมชน ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์เจริญเติบโต จนมีกลุ่มจิตอาสาเกิดขึ้นหลายกลุ่ม เพื่อคอยช่วยเหลือกันในชุมชน

ส่วนแผนระดับชุมชนของที่นี่เรียกว่าสร้างความยั่งยืนในการทำงาน เพราะเมื่อคนในชุมชนเห็นผลดีของการเดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ก็นำไปสู่การตั้งกลุ่มทำนาอินทรีย์ กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในชุมชน โรงสีชุมชน และกลุ่มต่างๆ อีกมากมาย เมื่อคนรุ่นใหม่รุ่นลูกหลานที่มาช่วยงานเกษตรของพ่อแม่เห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดี ก็รับมาสานต่อ ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มมีความยั่งยืน เพราะเป็นการรวมกลุ่มที่ไม่ได้มีหน่วยงานไหนมาจัดตั้ง แต่เกิดจากความคิด และการลงมือทำของคนในชุมชนเอง

ส่วนแผนระดับเครือข่ายองค์กร ผู้ใหญ่สมศักดิ์ได้ทำงานขับเคลื่อนทั้งภายในและภายนอก ทั้งเป็นวิทยากรในศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียงบ้านควนกฎ และเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานต่างๆ ซึ่งช่วยประสานทั้งความรู้และความร่วมมือ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน สร้างเป็นเครือข่ายที่แตกกระจายไปหลายชุมชน หลายจังหวัด

เคล็ดลับความสำเร็จ

เคล็ดลับความสำเร็จที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ การคิดอย่างเป็นระบบ และขับเคลื่อนแผนงานร่วมไปกับชุมชน การบริหารเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาที่ต่อเนื่อง

ที่สำคัญจากการทำงานกลุ่มเล็กๆ ก็สามารถสร้างผลสะท้อนไปสู่สังคมในวงกว้าง เพราะการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ช่วยสร้างครอบครัวที่อบอุ่น เมื่อสังคมในหน่วยย่อยที่สุดมีความสุข ก็ช่วยต่อจิ๊กซอว์ความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในสังคมให้เชื่อมต่อกันมากขึ้น

ถึงวันนี้ ชุมชนบ้านควนกฎ คือชุมชนที่ออกแบบความสุขได้ด้วยตัวเอง เพราะความร่วมมือแรงร่วมใจ ร่วมคิดร่วมทำ และสามารถส่งต่อความสุขนี้ให้คนในสังคมต่อไป